Participatief atelier
Versterking van het onderdeel duurzame economie van het Klimaatplan

Opmerkingen en aanbevelingen van lokale actoren

Op 11 juni 2026 kwamen tijdens een participatieve workshop een twintigtal economische en institutionele actoren van het grondgebied bijeen om te praten over duurzame economie en het Klimaatplan van de Stad Brussel. In subgroepen werden drie thema's besproken, waarbij werd uitgegaan van de bevindingen om mogelijke acties en oplossingen te identificeren die de transitie kunnen versnellen en het economische onderdeel van het Klimaatplan kunnen versterken.

Deze nota geeft een overzicht van de verschillende onderwerpen die tijdens de participatieve workshop aan bod zijn gekomen. Uit de gesprekken kwam een reeks reeds bestaande praktijken naar voren die vooral te weinig zichtbaarheid hebben, evenals banden en synergieën die tussen particuliere actoren en overheidsinstellingen moeten worden versterkt, en projecten die verder moeten worden getest of uitgerold op het grondgebied.

Deze aanbevelingen zullen worden meegenomen in de volgende actualisering van het onderdeel over het grondgebied in het Klimaatplan van de Stad Brussel.

Bevindingen & aanbevelingen

Algemeen inzicht dat in alle discussies terugkwam:
Uit de gesprekken blijkt dat **de oplossingen grotendeels al bestaan**, maar dat hun impact beperkt blijft.

In de drie subgroepen komt één vaststelling steeds weer naar voren:
Het ecosysteem van de duurzame economie bestaat wel, maar blijft weinig zichtbaar, slecht gecoördineerd en moeilijk toegankelijk.
Dit vertaalt zich in:

- Een gebrek aan kennis over bestaande initiatieven
- Versnippering van steunmaatregelen en regelingen
- Een gebrek aan samenwerking tussen publieke en private actoren

De belangrijkste hefboom is niet alleen het opzetten van nieuwe projecten, maar vooral het verbinden en versterken van wat er al bestaat.

Dit kan worden bereikt door de actie te richten op:

- **Communicatie** om goede praktijken zichtbaar en toegankelijk te maken,
- **Coördinatie** tussen de verschillende bestuursniveaus om dubbel werk te voorkomen en ervoor te zorgen dat actoren en sectoren tot op lokaal niveau worden bereikt,
- **Mutualisering** om middelen optimaal te benutten,
- **Economische prikkels** om actie op gang te brengen en te versnellen,
- **Overheidsopdrachten** als belangrijk structurerend instrument,
- **Samenwerking tussen particuliere actoren en overheidsinstellingen** als veelbelovende hefboom om ambitieuze klimaatprojecten te versnellen.

Leeswijzer: Dit document geeft een verslag van de discussies van drie thematische subgroepen. Voor meer duidelijkheid is het document systematisch gestructureerd:

Behandelde vraag

- *Bevinding*
    - Aanbevelingen en mogelijke oplossingen

Thema 1: Duurzame economie

Onderdeel KP – Ondersteuning van de gebruikseconomie, de circulaire economie en diensten voor mutualisering

Behandelde vragen:

- Hoe kunnen **de gebruiks- en deeleconomie** worden veralgemeend?
- Welke hefbomen zijn er om ervoor te zorgen dat **hergebruik in Brussel effectief** is en een motor vormt voor activiteiten en werkgelegenheid?
- Welke **circulaire praktijken** ontbreken het meest?

- *Het delen en bundelen van middelen (mutualiseren) tussen de verschillende actoren is momenteel nog te weinig ontwikkeld. Oplossingen op het gebied van delen zijn nog onvoldoende bekend op het grondgebied.*
    - Gedragsverandering begeleiden, de gedeelde waarde en succesvolle projecten onder de aandacht brengen: energie-uitwisseling en -gemeenschappen, samenwerken via coworking, mobiliteitshubs voor last-mile-leveringen, enz.
    - Gezamenlijk gebruik ontwikkelen tussen bedrijven die actief zijn in de decarbonisatie van het gewest (delen van goederen, coworking, uitwisseling van vaardigheden en actiemogelijkheden). Inspirerende voorbeelden van bedrijven die actief zijn op het gebied van delen: Cambio, Snappies, enz.
    - Verschillende uitrusting delen door deze onder burgers te bundelen, in plaats van dat iedereen afzonderlijk iets koopt (bijv.: zalen, elektronische apparatuur, videoprojectoren, auto's, …). Lijst van bestaande platforms (Hoplr, Getaround, Cozywheels, enz.)
    - Een reparatiebonus invoeren
    - Inspirerend projectidee: Grondstoffenstation Rotterdam, waar winkels hun onverkochte goederen/afval naar een gebouw brengen dat door de wijken wordt beheerd; daar wordt alles gerecycleerd (dozen, groenten indien nog bruikbaar) en geprobeerd om het achteraf door te verkopen > alles wat wordt verkocht, komt terug naar de wijk→ Oprichting van platforms en groepen van handelaars om de aan het eind van de dag overgebleven middelen te bundelen.

- *De ruimtes voor de ontwikkeling van digitale werkplekken voor productie zijn te beperkt of te duur (bijv.: Circularium). Er is een tekort aan lokale winkels en organisaties om meer circulaire praktijken beschikbaar te stellen aan de burgers. De bestaande organisaties hebben moeite om een economisch evenwicht te vinden (grote kwetsbaarheid op budgettair vlak)*

    - Aanzetten tot het gezamenlijk gebruiken van tal van zaken: gereedschapsbank, materialenbank, babytheek, gemeenschappelijke ruimte voor sportuitrusting voor verschillende organisaties (uitlenen van materiaal)
    - Steun van het gewest: het tegen lagere kosten ter beschikking stellen van ruimtes om economische activiteit aan te trekken en te creëren (opgelet: soms sluiten de aangeboden ruimtes niet aan bij de behoeften) of ondersteuning van de activiteit via projectoproepen
    - De komst van grotere en stabielere organisaties in deze gebieden zou kunnen helpen (bijvoorbeeld in Frankrijk: Poppins, een app voor het huren van spullen op wijkniveau)

- *Gebrek aan gezamenlijk gebruik van energie tussen verschillende actoren (zonne-energie, restwarmte, geothermie …)*
    - Het overschot aan fotovoltaïsche energie delen tussen buren en via energiegemeenschappen om congestie te beperken (dit gebeurt al op kleine schaal, maar er worden momenteel verschillende maatregelen genomen, met name op het niveau van Sibelga, en dit zal de invoering van deze vorm van delen versnellen)
    - Koolstofvrije warmtebronnen delen via warmtenetten

- *Gebrek aan bewustzijn over hergebruik bij aannemers en ambachtslieden, die dit aspect standaard niet in hun dienstenaanbod opnemen. / Gebrek aan verplichtingen voor bedrijven bij aanbestedingen, met te weinig eisen (met name op milieugebied)*
    - Hierover beter praten en communiceren; de link leggen met Bruxelles Formation; vormingen over deze onderwerpen toegankelijker maken
    - Vooroordelen ontkrachten zoals “het is nog niet voldoende ontwikkeld, dus op dit moment onmogelijk te implementeren“; laten zien welke bedrijfsmodellen werken, dat we niet meer in de kinderschoenen staan: Rotor, BC enz. bestaan al jaren en functioneren goed. Deze bedrijfsmodellen die vandaag de dag werken onder de aandacht brengen om te laten zien dat het mogelijk is; een ander publiek overtuigen, het discours veranderen
    - Hergebruikcriteria als standaardcriterium opnemen in bijvoorbeeld de bestekken voor overheidsopdrachten, om hergebruik systematischer te maken (bijv.: hergebruik van grafstenen, bemalingswater, gerecycleerd beton, enz.). Al in de ontwerpfase regels vastleggen.

- De vestiging van deze nieuwe activiteiten of organisaties ondersteunen

Thema 2: Lokaal ondernemerschap

Onderdeel KP – De lokale economie via korte ketens bevorderen en ondersteunen

Behandelde vragen:

- Hoe kan de Stad Brussel **het lokale ambacht en de productie „Made in Brussels"** beter ondersteunen via haar activiteiten, overheidsopdrachten of bedrijfscentra?
- Welke **klimaatinnovaties** kunnen op het grondgebied worden getest en ontwikkeld?
- Hoe kunnen **handelaars en de horecasector** worden gemobiliseerd en ondersteund bij hun verduurzaming?

- *Minder bekende 'Made-in'-initiatieven op het grondgebied bevorderen om een ander publiek voor deze projecten aan te trekken*
  - Inspirerend project op het gebied van duurzame landbouw – Made in Anderlecht (winkel met ambachtelijke producten en levensmiddelen die 100% 'Made in Anderlecht' zijn) – Het concept werkt goed en kan als inspiratiebron dienen voor andere Brusselse gemeenten

- *Mensen met een integratiecontract (artikel 60) worden van buitenaf soms met argwaan bekeken, terwijl ze juist deel uitmaken van de oplossing voor de ontwikkeling van nieuwe duurzame sectoren*
  - De perceptie van deze regeling veranderen en effectiever voorlichting geven over de regeling van artikel 60
  - Competentie-, organisatorische of individuele evaluaties uitvoeren voor mensen met een dergelijk contract
  - Begeleidingsworkshops opzetten voor en na het contract voor mensen met een artikel 60-contract

- *Gebrek aan instrumenten om voedselverspilling in Brussel tegen te gaan; gebrek aan verplichtingen of stimulansen om deze verspilling te beperken; de onderliggende problematiek van het beheer van voedselafval*
  - Inspirerend project: afvalinzameling zoals STALEM met huis-aan-huisinzameling
  - Preventieve maatregelen om afval te verminderen (bewustmaking, workshops, …)

    - Systeem voor de inzameling van voedselafval / netwerk van herbruikbare bekers
    - Stimuleringsmaatregelen of kortingen systematisch invoeren om eigen verpakkingen mee te nemen bij de aankoop van voeding
    - Initiatief van De Brusselse Keukens en de scholen van de Stad Brussel om voedselverspilling in deze scholen terug te dringen

- *Het is moeilijk om handelaars te mobiliseren als ze duurzaamheid niet in hun basisbedrijfsmodel hebben geïntegreerd; het is lastig om hen ertoe te bewegen de nodige aanpassingen door te voeren om duurzaamheid te integreren / Het is moeilijk om het begrip lokaal ambacht te definiëren; Er is weliswaar een federaal label "erkend ambacht" in het leven geroepen, maar dit label verwerven biedt niet echt voordelen (het trekt geen klanten aan en er zit geen echte meerwaarde achter) en het vergt veel formaliteiten, wat handelaars ontmoedigt*
    - De criteria voor het label herdefiniëren om duidelijkere voorwaarden te krijgen, zoals het hebben van een eigen werkplaats in de verkoopruimte (voorbeeld in Parijs)
    - Meer voordelen toevoegen aan het federale label "*Erkend ambacht*" om het aantrekkelijker en voordeliger te maken voor handelaars
    - Grotere stimulansen om handelaars te motiveren een label te behalen
    - Vooral momenten voor uitwisseling tussen handelaars uit dezelfde wijk organiseren, om een betere verspreiding van goede praktijken en uitwisselingen mogelijk te maken

- *Veel handelaars voelen zich niet betrokken bij of verantwoordelijk voor de klimaatcrisis en zien alleen maar negatieve gevolgen als ze hun bedrijfsmodel aanpassen (verandering van klantenkring, daling van de omzet, het nemen van risico's)*
    - Communiceer en bied meer vormingen en advies aan handelaars aan, en maak deze gemakkelijk toegankelijk (met name via financiële steun)
    - Voorbeelden van betrokken handelaars onder de aandacht brengen
    - De bestaande economische stimulansen meer onder de aandacht brengen om handelaars aan te zetten tot actie
    - Bedrijven stimuleren om nieuwe (meer inclusieve) bedrijfsmodellen aan te bieden, en dit al vanaf de ontwerpfase van het bedrijfsmodel (bijvoorbeeld via de begeleiding van Ondernemen Brussel)

Thema 3: Privésector

Onderdeel KP – Bedrijven op het grondgebied dragen bij aan de klimaatdoelstellingen

Behandelde vragen:

- Welke **duurzame oplossingen kunnen bedrijven samen met de Stad Brussel ontwikkelen**? > Ideeën genereren voor territoriale samenwerkingen/partnerschappen, met name in de meest veelbelovende opkomende sectoren (energie, hergebruik, duurzame voeding, logistiek, enz.).
- Hoe kunnen bedrijven worden gestimuleerd om een **milieulabel** te behalen (Ecodynamische Onderneming, Green Key)? Zijn er andere instrumenten om bedrijven die duurzaamheid integreren in hun activiteiten en bedrijfsmodel te valoriseren en onder de aandacht te brengen?

- *Sommige gebieden zijn niet aantrekkelijk voor nieuwe bedrijven of jonge start-ups (vanwege logistieke belemmeringen of een gebrek aan financiële prikkels). Wat kan hieraan worden gedaan?*
    - De aantrekkelijkheid vergroten door de regelgeving te verbeteren: fiscale voordelen om bedrijven naar bepaalde gebieden te trekken (bijv. langs het kanaal), het instellen van vrijhandelszones, enz.
    - Ruimtes beschikbaar stellen waarbij de huurprijs afhankelijk is van het duurzaamheidsniveau (voorbeeld: Citydev)
    - Logistieke knooppunten (hubs) aanbieden om bedrijven aan te trekken zich hier te vestigen. Er zou een aantrekkelijk logistiek netwerk moeten worden ontwikkeld om bedrijven aan te trekken: een modern en elektrisch wagenpark→ Er zijn veel voorbeelden die in Nederland goed werken, waar men een voorsprong heeft op België

- *Gebrek aan tijd en middelen bij bedrijven om zich te verbeteren op andere vlakken dan hun kernactiviteit. Ze worden geconfronteerd met een opeenvolging van crises (energie, bevoorrading) en beschikken niet noodzakelijkerwijs over de capaciteit, de middelen of de tijd om zich op andere aspecten te richten ("tot over hun oren in het werk")*
    - Het milieu en de duurzame transitie moeten worden benadrukt als hefbomen voor veerkracht in het licht van deze verschillende crises
    - Deze inspanningen voor de transitie van organisaties meer benadrukken als een concurrentievoordeel in tijden van crisis, waardoor toegang tot meer markten wordt verkregen en een beter imago wordt opgebouwd (laten zien dat de geïnvesteerde tijd en

middelen in de toekomst voordelen voor het bedrijf zullen opleveren)
    - De communicatie verbeteren over de instrumenten of overheidssteun waarmee tijd of middelen kunnen worden bespaard om actie te ondernemen. Bijvoorbeeld met de facilitators van Leefmilieu Brussel. De facilitators staan ter beschikking, maar de actoren zijn daar niet van op de hoogte. Zij kunnen de actoren begeleiden en hen zo tijd besparen, maar ook hun beschikbare middelen optimaliseren.

- *Er bestaan te veel labels en certificeringen; handelaars raken hierdoor de weg kwijt en weten niet meer welke echt nuttig zijn, welke minder nuttig zijn, welke wel of niet op hen van toepassing zijn, en sommige zijn te ingewikkeld om te verkrijgen, …*
    - Beter definiëren wat elk label mogelijk maakt en waar het voor staat (niet te veel verschillende labels gebruiken)
    - Meer voordelen verbinden aan het verkrijgen van een label (bijvoorbeeld toegang tot bepaalde overheidsopdrachten).
    - Gebruik maken van labels voor uitmuntendheid om bepaalde actoren of bedrijven te bevoordelen→ Investeringspremies of andere steunmaatregelen voor bedrijven die in het bezit zijn van de labels, waardoor het voor hen voordelig wordt om deze te bezitten

- *Probleem van interne schotten (verkokering) tussen de diensten en tussen de verschillende bestuursniveaus en actoren (met name wat betreft de labels). Hoe kan dubbel werk worden voorkomen? / Gebrek aan duidelijkheid voor bedrijven over de hefbomen, steunmaatregelen en contactpersonen die door de overheid ter beschikking worden gesteld om hen te helpen (versnippering van gewestelijke en gemeentelijke middelen)*
    - Meer duidelijkheid en eenvoud creëren wat betreft de bevoegdheden en contacten tussen het gewest en de gemeenten (bijv.: met wie moet men contact opnemen en wie doet wat bij Leefmilieu Brussel, Hub.brussels, Ondernemen Brussel, enz.)
    - Gezamenlijke projecten tussen het gewest en de gemeenten uitbreiden, met name om dubbel werk te voorkomen: gezamenlijke maatregelen en het creëren van synergieën vanaf het begin van projecten met gemeenschappelijke bevoegdheden.
    - Samenwerking met het gewest en de labels: het gewest zou bijvoorbeeld labels kunnen toekennen en de Stad Brussel zou de bedrijven die deze labels hebben verkregen, in de schijnwerpers kunnen zetten

- Om publiek-private partnerschappen verder te ontwikkelen, is het de rol van bedrijven om gemeenten aan te sporen om vooruitgang te boeken en om projecten op te zetten, en door sectorale behoeften en gezamenlijk te ontwikkelen projecten aan hen door te geven
- Bepaalde instrumenten of vormingen van het gewest bestemd voor gemeenten toegankelijker maken

